

Tapio Bergholm

Uhoa, vastuunkantoa ja hapuילua

SKP ja palkkaliikkeet 1944-1947

Historiantutkimuksen luoma kuva sodan jälkeisestä Suomen Kommunistisen Puolueesta (SKP) on kovin kaksijakoinen. Toisaalta Hermann Beyer-Thoma on arvioinut, että SKP:n johto oli poliittisiin vastustajiinsa verrattuna kovin taitamaton.¹ Tätä näkemystä tukevat esimerkiksi Hertta Kuusisen ja A.A. Zdanovin luonnehdinnat SKP:stä. Hertta Kuusinen kirjoitti isälleen O. W. Kuusiselle kesäkuussa 1945 pitävänsä SKP:n puoluetoimikuntaa “heikonlätänä”.² A.A. Zdanov valitti Stalinille laatimassaan muistiossa keväällä 1948 SKP:n linjan epävarmuutta ja puolustuksellisuutta sekä suomalaisille tovereille ominaista epätarkkuutta ja epämääräisyyttä.³

Toisaalta perinteisempi käsitys SKP:n luonteesta vaarallisena val-lankumouspuolueena on vahvistunut Neuvostoliiton romahduksen jälkeen julkaistujen tutkimusten ansiosta. Moskovan arkistojen avautuminen on tuonut päivänvaloon aineistoa, joka kuvaa yksityiskohtaisesti SKP:n johtajien juonitteluja ja yhteispeliä neuvostoliittolaisten

kanssa. Tässä valossa SKP näyttäkin päättäväisemmältä, kurinalaisemmalta ja uhkaavammalta puolueelta, jota johtivat vaiteliaisuuden kovan koulun käyneet vallan ammattilaiset, joka laati kattavia lakko-offensiivisuunnitelmia, joka teki tiukkoja päätöksiä ja jolla oli kykyä puolisalaiseen vallankumoukselliseen toimintaan.⁴

Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) jää pääosin tämän tarkastelun ulkopuolelle, koska sen vaikutus oli ammattiyhdistysliikkeessä lähes olematon. Tässä esityksessä tarkastellaan SKP:n puoluekoneiston vaikutusta ja toimintakykyä Suomen eräissä työmarkkinoiden ristiriitatilanteissa. Tämä auttaa osaltaan hahmottamaan niitä vaikeuksia ja ongelmia, jotka nopeasti voimistunut ja yhteiskunnallista vaikutusvaltaa saanut puolue joutui kohtaamaan. Tarkempi paneutuminen palkankorotuspyrkimysten ja SKP:n suhteisiin vuosina 1944-1949 antaa mahdollisuuden tarkastella kysymystä, millainen oli SKP:n johto ja toimintakyky. Olivatko tuolloin asialla vallan ammattilaiset vai oliko SKP:n puoluejohto enemmänkin epämääräinen, epävarma ja heikonläntä?

Tämä esitys nojautuu paljolti väitöskirjatyöhöni, Ammattiliiton nousu ja tuho. Kuljetusalan ammattiyhdistystoiminta ja työmarkkina-suhteiden murros 1944-1949. Suomen Kuljetustyöntekijäin Liiton (SKL) kehitys ja aineisto tarjoavat osaltaan mahdollisuuden SKP:n palkkapolitiikan tarkastelun syventämiseen ja konkretisoimiseen.

Vallankumouksellista uhoa

Sodan päättyminen syksyllä 1944 muutti suomalaisten kommunistien toimintaedellytykset kertaheitolla. Suomen Kommunistinen Puolue muodostui uudelleen. Laiton puolue sai toimintaoikeudet. Maanalainen puolue, jonka johto virallisesti oli Neuvostoliitossa muuttui julkiseksi ja kotimaiseksi. Suomessa vankiloissa ja vankileireillä olleet puolueen jäsenet vapautuivat ja saivat takaisin kansalaisyhteiskuntansa. Kommunisteilla oli uudessa vapaudessaan paljon kalavelkoja maksettavana. Kommunistien julkinen toiminta herätti pelkoa oikeistossa ja epäluuloja sosialidemokraateissa. Puolue oli kuitenkin vasta muotoutumassa, useiden käytännön ongelmien keskellä ja kovin

heikko vuonna 1944.⁵

SKP:n perustavassa kokouksessa 14.-15.10.1944⁶ ammattiyhdistyspolitiikka tai palkkapolitiikka eivät olleet keskeisiä kysymyksiä. Matti Huhta alusti tässä kokouksessa SKP:n ammatillisesta työstä. Huhta esitti puolueen tavoitteiksi sodan aikaisen konsensuksen murtamisen, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton (SAK) johdon vaihtamisen sekä SAK:n ja Suomen Työnantajain Keskusliiton (STK) yleissopimuksen irtisanomisen. Huhdan kielenkäyttö oli rajua. Hän leimasi SAK:n sota-ajan johdon rikolliseksi, jotka tuli "heit-tää ulos". Linjaansa muuttanut SAK:n puheenjohtaja Eero A. Wuori ei saanut armoa vaan tämän yhteistyöhakuinen politiikka tuli paljastaa.

Väinö Tattari otti tässä kokouksessa periaatteessa myönteisen kannan työehtosopimukseen, "sillä niiden puolestahan olemme tapelleet". Hän ehdotti palkkojen määrittelyä sopimuksissa liukuvan indeksin mukaan niin, että palkat nousisivat määrätyn prosentin enemmän kuin virallinen hintaindeksi, koska elintarvikkeita oli säännöstely-aikana hankittava myös mustasta pörssistä. Huhta kannatti myös työehtosopimusten tekemistä, mutta vastusti palkkojen sitomista indeksiin. Huhdan mielestä järjestöjen tuli solmia edullisia ja lyhytaikaisia työehtosopimuksia. Huhta ja SKP:n puheenjohtajaksi tuossa kokouksessa valittu Aimo Aaltonen korostivat, ettei tuotannonkontrollin valtaaminen ollut ajankohtainen kysymys. Aaltonen puolsi kontrollikysymyksen esiin nostamista propagandassa. Kokouksen kannanotossa ei puhuttu sosialismista, mutta suuryritysten kansallistaminen mainittiin.⁷

SKP:n puoluetoimikunnan kokous 21.10. 1944 perusti eri toimintalohkoista vastaavia jaostoja. Ammattiyhdistystoimintaa ohjaamaan perustettiin SKP:n ammatillinen jaosto. Mutta yksi jaosto ei puoluetoimikunnan mielestä ollut riittävä. Jokaiseen ammattiliittoon päätettiin perustaa oma jaosto. SKP:n tavoite oli tuolloin kunnianhimoisesti se, että nämä liittokohtaiset kommunistijaostot "vastaisuudessa muodostaisivat liittotoimikuntien rungon". SKP:n ammatillisen jaoston vetäjäksi ja toimitsijaksi kokous valitsi Matti Huhdan, joka oli puoluetoimikunnan jäsen. Kuvaavaa SKP:n heikolle taloustilanteelle oli se, että Huhdan palkkauksesta sai "amatillinen väki huolehtia

itse”.⁸

SKP:n linja oli työmarkkinakysymyksissä aluksi raju ja taistelunhaluinen. Huhta syytti tylysti marraskuussa 1944 julkaistuissa artikkeleissa SAK:oa ja sen sota-ajan johtoa veljeilystä fasistien kanssa.⁹ Katkeruus sota-ajan politiikkaa ja SAK:oa kohtaan ilmeni rajusti eräiden ammattiosastojen kannanotoissa. Esimerkiksi Pietarsaaren satamatyöläisten kokous 12.11. vaati “ehdottoman perusteellista puhdistusta SAK:ssa, vaatiien tilalle todellisia, luokkatietoisia, tyväestön luottamusta nauttivia henkilöitä”.¹⁰ Joulukuussa 1944 SKP:n ammatillinen jaosto hahmotti puolueen linjan näin¹¹:

...”Tämän hetken ammattiyhdistyspolitiikkamme peruslinjana tulee olla SAK:n ja sen alaisten liittojen tannerilais-vuorelaisen koplakuntaan kuuluvien johtajien eroittaminen joukoista ja sitä tietä keskusjärjestön johdosta. Heitä vastaan on saatava mahdollisimman laaja joukkoliike niin, että siihen liittyy vieläpä niitä työläisiä, jotka näihin saakka ovat olleet johtajiensa harhaanjohtamina fascismipitoisen politiikan tukijoina.”

SAK:n raju arvostelu jatkui kansandemokraattien ja kommunistien piirissä aina vuoden 1945 puolelle saakka¹², mutta sopuisampiakin sävyjä alkoi kirjoittelussa näkyä.¹³

SKP pyrki olennaisiin muutoksiin työmarkkinasuhteissa. Vaatimus SAK:n ja STK:n helmikuussa 1944 solmiman yleissopimuksen irtisanomisesta oli esitetty jo SKP:n perustavassa kokouksessa. SKP:n ammatillisen jaosto arvosteli ensimmäisessä lähettämässään ohjekirjeessään rajusti SAK:n ja STK:n yleissopimusta ja keskusjärjestöjen liittotason neuvottelujen pohjaksi yhdessä laatimaa mallisopimusta. SKP:n ammatillinen jaosto asetti kunnianhimoisesti palkkavaatimusten tavoitteeksi vuosien 1938-1939 reaaliensoiden saavuttamisen. SKP:n ammatillinen jaosto suositteli tuleviin työehtosopimuksiin lyhyitä irtisanomisaikoja, koska politiikan, talouden ja työmarkkinatilanteen suhde hahmotettiin yksioikoisen toiveikkaasti. SKP:n ammatillinen jaosto ennakoi, että jo keväällä 1945 voitaisiin vaatia paljon suurempia palkankorotuksia. Sitä ennen oli vain saatava ammattiyhdistysliike toimintakykyiseksi ja “fascistinen pakkopaita” revittävä rikki “erinäisiltä yhteiskunnallisen elämän aloilta”.

SKP:n ammatillinen jaosto piti alkaneita työehtosopimusneuvotteluja tannerilaisten ammattiyhdistyspamppujen ja työnantajien yhteispelinä ja petoksena. Neuvottelujen tavoite oli sitoa elintaso "mahdollisimman pitkäksi aikaa tasolle, jolle he ovat sen sodan aikana poikkeuslakien avulla, hitleriläisiä sotajoukkojaan tukemaan käyttäen painaneet". SKP johto syytti, että tekeillä olevista työehtosopimuksista oli tulossa orjakontrahteja, jotka sitoisivat palkkatason 40-45 prosenttia alle kohtuullisen ansiotason.¹⁴ Tämä tiukka linja ja kovat vaatimukset näkyivät myös SKP:n aikakauslehden *Kommunistin* ja SKDL:n äänenkannattajan *Vapaan Sanan* työmarkkinakirjoituksissa.¹⁵

Vakautuksen ja työrauhan takaajana

SAK:n sosialidemokraattinen puheenjohtaja Eero A. Vuori puhui ja toimi sen puolesta, että vasemmistopuolueiden jäsenet hakeutuisivat yhteistyöhön ammattiyhdistysliikkeessä.¹⁶ SKP:n puolue-toimikunta 21.11. 1944 harkitsi rajojen asettamista Vuoren ja SAK:n arvostelulle.¹⁷ SKP ja SAK:n sosialidemokraattinen johto sopivat helmikuussa 1945 perusteellisten neuvottelujen jälkeen yhteistyöstä SAK:ssa ja sen ammattiliitoissa. Yhteistyön pohjana oli se, että SAK:n toimi jatkossa sotaa, fasismia ja taantumusta vastaan. Yhteisenä tavoitteena oli demokratian laajentaminen valtiollisessa, taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa elämässä. Eri mielipidesuunnille oli saatava oikeudenmukainen edustus.

Saavutettu yhteisymmärrys muuttui päätöksiksi eduskuntavaalien jälkeen. SKP:n ammattiyhdistysjohtajat siirtyivät nopeasti vihanpidosta ylätasoinen yhteistyöhön ammattiyhdistyssosialidemokraattien kanssa. Tämä tarkoitti vuonna 1945 sitä, että kommunistit saivat toimitsijatehtäviä ja vaikutusvaltaa sekä SAK:ssa että sen jäsenliitoissa. Uudet asemat kasvattivat vallanhalua. SKP:n puoluetoimikunta nimesi keväällä 1945 jo SAK:n puheenjohtajan tehtävään kommunistia, kun puheenjohtaja Eero A. Vuori oli palannut ministeriksi.¹⁸

Suomen työmarkkinoilla oli levotonta. Työmarkkinalevottomuuden taustalla oli monia tekijöitä. Ylitöiden teettäminen väheni selvästi, kun armeijan kotiuttaminen lisäsi työvoiman tarjontaa. Toisilla

aloilla taas työvoimapula jatkui. Nopea inflaatio ja mustanpörssin hintojen nousu lisäsivät palkkatyytymättömyyttä. Pula tarvikkeista ja raaka-aineista oli ehkä pahimmillaan. Elintason parantumisesta ei näkynyt merkkejä. Toisaalta työväenliike, ammattiyhdistysliike ja työväestö tunsivat vaikutusmahdollisuuksien parantuneen. Ammattiosastoja perustettiin ja lakkoon ryhdyttiin ammattialoilla ja työpajoilla, joilla työnantajat olivat onnistuneet estämään ammatillisen järjestäytymisen. SKP:n asettama tavoite vuoden 1938 reaali-palkoista oli yleinen. Palkkalakkojen ohella työläiset siellä täällä istuivat ulos myös vastenmielisiä työnjohtajia ja toimihenkilöitä. Työntekijäin järjestäytymisoikeus ja luottamusmiesten asema aiheuttivat myös lakkoja. Työtaistelu-uhat ja lakot olivat pääosin villejä eli ne aloitettiin ilman SAK:n tai asianomaisen ammattiliiton lupaa. Työlainsäädäntöön kirjatut uhkavaatimusajat unohtuivat usein lakkojen aloittamisessa. Työläisjoukot ja palkkarintama olivat liikkeellä vuonna 1945.¹⁹

SKP:n työmarkkinalinja oli poukkoilevaa keväällä 1945. SKP:n ammatillisen jaoston työ oli heikentynyt, kun Matti Huhta oli siirretty eduskuntavaalityöhön tammikuun alussa ja kun puolue muutenkin keskittyi eduskuntavaalityöhön.²⁰ SKP oli toisaalta tyytyväinen laajenevasta lakkoliikehinnästä, mutta samalla puoluejohto oli epävarma työtaisteluiden vaikutuksesta käynnissä olleeseen eduskuntavaalikkamppailuun. Lakkoihin lähtemistä tuli puoluejohdon mielestä etukäteen tarkoin harkita.²¹ Lakkoliikehintoja ja eduskuntavaalit haluttiin pitää erillään. SKP:n puoluetoimikunta päätti 27.2. 1945 aloittaa valmistelut "laajan ja voimakkaan lakkoliikkeen aikaansaamiseksi heti vaalien jälkeen". Huhta ei ollut läsnä tässä puoluetoimikunnan kokouksessa. Väinö Tattari sai tehtäväkseen välittää Huhdalle lakkoliikkeen johtamiseen liittyneet linjaukset.²²

Liittoutuneiden valvontakomission puheenjohtaja A.A. Zdanovin maaliskuun alussa pitämä puhuttelu sai SKP:n johdon muuttamaan suhtautumisen lakkoliikehintojaan, jota se oli itse vauhdittanut ja tukenut. Zdanov, joka oli jo jonkin aikaa pitänyt hyvin kiinteää yhteyttä SKP:n johtoon, kehotti varovaisuuteen lakkojen suhteen. Lakkoihin sai turvautua vain viimeisenä keinona. Zdanov ensisijaisena tavoitteena oli varmistaa Neuvostoliiton armeijaa ja laivastoa palvelle

sotakorvaustuotannon työrauha.²³

SKP:n puoluetoimikunta 13.3. 1945 - siis jo ennen eduskunta-vaaleja - päätti muuttaa puolueen suhtautumista palkkataisteluihin. Metallialalla uhkaava lakko haluttiin välttää, koska puoluetoimikunta ei halunnut vaarantaa Neuvostoliiton tilausten suorittamista määrääjässä ja koska toimitusten viivästyminen vaikeuttaisi Neuvostoliiton sodankäyntiä. Työläiset oli saatava ymmärtämään "Neuvostoliiton tilausten täyttämisen välttämättömyys ja merkitys sodassa fasismin lyömisessä". Ratkaisu tuli metallialalla saavuttaa neuvottelutietä ja palkkasäännöstelystä viimekädessä vastannutta hallitusta painostamalla. Puoluetoimikunta valitsi palkkorotustarvetta eri aloilla objektiivisesti tutkimaan komitean, jonka tuli suorittaa työnsä mahdollisimman nopeasti aloilla, joilla oli odotettavissa lakkoja. SKP:n puoluejohto ei ollut suinkaan varma metallityöläisiä tyydyttävän ratkaisun synnystä. Mahdollisesti puhkeava työtaistelu oli puoluetoimikunnan mielestä muutettava palkkalakosta poliittiseksi lakoksi, joka saisi - puoluetoimikunnan oman epämääräisen muotoilun mukaan - "symbolistisen lakon luonteen".²⁴

SKP ei oman arvionsa mukaan kyennyt ohjaamaan "lakkoliikettä oikein lujalla kädellä". Tilanteen korjaamiseksi puoluetoimikunta velvoitti ammatillisen jaoston laatimaan ohjekirjelmän, joka opastaisi puolueenjäseniä suhtautumaan SAK:oon ja lakkotaisteluihin oikealla tavalla. SKP:n puoluetoimikunta 20.3. tarkisti ammatillisen jaoston kirjeluonnoksen. Puoluetoimikunnan mielestä kirjeessä piti selvästi ilmetä vaalien jälkeinen tilanne. Palkankorotuksia ei tullut ajaa vain lakoilla. Ammatillisen jaoston kiertokirje lähti 23.3. päivätynä, mutta tuossa kirjeessä eivät nousseet keskeisiksi yleispoliittisen tilanteen muutos tai koko työmarkkinatilanteen rauhoittamispyrkimykset. Kommunistien tuli olla palkkaliikkeissä johtavana voimana, mutta korpilakkoja ei tullut suosia. Puoluetoimikunnan hyväksymä palkankorotustavoite, joka välitettiin tuolla kirjeellä SKP:n piireihin, oli edelleen rajua: "indeksin nousu ja lisäksi 25 % korotus". Metallialan työrauha oli kiertokirjeessä selkeästi esillä. Perustelukin oli kirkas. Työläiset auttaisivat fasismin vastaisessa taistelussa tekemällä hyvin Puna-armeijalle menevät työt.²⁵

SKP oli ennen vuodenvaihdetta ennakoanut nopeasti paranevia

palkankorotusmahdollisuuksia, lakkoliikehdintä oli vielä 6.3. Vapaan Sanan mielestä “Elintason kohottamisvyöry”. Maaliskuun puoleessa välissä Helsingin kommunistit valmistautuivat vaalien jälkeiseen laajaan palkkaliikehdintään. Zdanovin ohjeet ja hallitusvaltaan suuntautuminen muuttivat maaliskuun puolivälissä SKP:n kurssia palkkakysymyksissä. Puoluetoimikunta vaati sotakorvaustuotannon turvaamista ja teki objektiivista selvitystä palkankorotustarpeista. SKP muuttui kevään 1945 eduskuntavaalimenestyksen myötä yhdeksi päähallituspuolueeksi ja talouspoliittiseksi vastuunkantajaksi. Eduskuntavaalien 17.-18.3. jälkeen SKP:n johto vastusti periaatteessa korpilakkoja ja velvoitti työläiset noudattamaan palkkaliikkeissä ammattiyhdistysliikkeen sääntöjen mukaisia menettelytapoja. Toistuvana teemana oli se, ettei Neuvostoliitolle sotakorvauksia tuottavassa teollisuudessa saanut lakkoilla.²⁶

Työselkkausten estäminen puolueen mahtikäskyllä ei ollut helppoa. Esimerkiksi Turussa Crichton-Vulcanin telakalla, jossa korjattiin Neuvostoliiton laivaston aluksia, oli työläisten julistama ylityökielto, jota SKP ja sisäministeri Yrjö Leino koettivat purkaa heti Zdanovin puhuttelun jälkeen. Yrjö Leinon keskusteltua tiukasti metalliliiton paikallisen toimitsijan kanssa telakan työhuonekunta perui 16.3. ylityökiellon, mutta selkkaus jatkui. Palkkaviranomaiset ja työnantaja taipuivat jo 26.3. 1945 työntekijäin vaatimaan 5 markan tuntipalkankorotukseen.²⁷

SKP:n kykyä ohjalla ammattiyhdistysliikettä ja työmarkkinakehitystä heikensi osaltaan se, ettei radikaali linja työmarkkinakysymyksissä ja palkankorotusvaatimuksissa ollut alunperinkään ollut kommunistien yksinoikeus. Esimerkiksi vasemmistososialistit Suomen Merimies-Unionin puheenjohtaja Niilo Wälläri ja SKL:n puheenjohtaja Frans Hiilos olivat lokakuussa 1944 ajaneet kommunisteista vasemmalta ohi, kun he olivat SAK:n valtuustossa 15.10. 1944 vaatineet työpaikkakomiteoita ja sosialisointia. Wälläri kannatti lehtikirjoituksissaan huomattavia korotuksia palkkoihin, palkkasäännösten ja lakkokiellon purkamista ja arvosteli rajusti STK:n ja SAK:n yleissopimuksen hahmottamia työmarkkinasuhteiden pelisääntöjä marras-joulukuussa 1944. Wälläri puolusti palkankorotuksia vielä keväällä 1945, kun SKP oli jo asettumassa tuotantotoiminnan jatku-

misen ja työrauhan takaajaksi.²⁸

SKP:n puoluetuomikunta koetti 27.3. 1945 selkeyttää puolueen palkkapoliittista linjaa, kun se hyväksyi keskustelutta Matti Huhdan inflaation vastaisen artikkelin SKP:n teoreettisessa aikakauslehdessä *Kommunistissa* julkaistavaksi. Huhdan arvio tilanteesta oli sekava ja ristiriitainen ainakin ammattiyhdistysaktivistien näkökulmasta. Hän korosti, etteivät palkankorotukset aiheuttaneet hintojen nousua. Huhdan mukaan tavarapula oli keskeinen syy inflaatioon. Työläisten oikeutettujen vaatimusten vastustaminen ajoi lakkoihin, jotka puolestaan olivat kansantaloudellista tuhlausta. Huhta hahmotti vakautusmallin, jossa hinnat ja palkat olisi jäädytetty työläisten reaaliansiota selvästi nostavan palkkojen tasokorotuksen jälkeen.²⁹

SKP otti etäisyyttä lakkoliikkeeseen puolueuuvostonsa kokouksessa 18.-19.4. 1945. Lakkojen vastustaminen ei kohdistunut enää vain Neuvostoliiton sotakorvaustuotantoon, jonka osalta työrauha-vaatimus oli nyt ehdoton. Ville Pessi ja Matti Huhta korostivat SKP:n puolueuuvoston kokouksessa, että lakot vaikeuttivat maan tavarapulaa. Uusi kolmen suuren hallitus ja SAK:n voimistuminen tekivät palkkavaatimusten ajamisen mahdolliseksi ilman lakkoja. Huhta painotti, että palkkakysymys oli ratkaistavissa hallituksen ja eduskunnan kautta. Lakot olivat tarpeen vain, jos asia ei "tätä tietä ratkaista". SKP:n käänös lakkojen hillitsijäksi oli ilmeisesti vaikeata ja jäi puolinaiseksi, koska SKP ajoi yhtä aikaa työrauhaa ja palkan- korotuksia. Lisäksi lakko oli edelleen sallittu viimeisenä keinona. Puolue antoi ristiriitaisen viestin jäsenilleen ja kannattajilleen, kun palkkaliikkeen oikeutus myönnettiin ja puolueen julkilausumissa vaadittiin elintason selvää parantamista. Tämä ajatuksellinen ristiriita näkyi puolinaisuutena niissä kommunistivaikuttajien kirjoituksissa ja puheissa, joissa perimmäisenä tarkoituksena oli hillitä ja rauhoittaa työläisten lakkohaluja.³⁰

Työmarkkinalevottomuus lisääntyi samaan aikaan, kun SKP koetti hillitä lakkoilua. Lopulta SAK veti omat edustajansa pois palkkaneuvostosta.³¹ J.K. Paasikiven johtama kolmen suuren hallitus ryhtyi valmistelemaan uutta pohjaa hinta- ja palkkasäännöstelylle. SKP oli lojaalisti mukana valmisteluissa sekä hallituksessa että SAK:ssa, kun käytiin laajapohjaisia neuvotteluja hintojen ja palkkojen vakautta-

misesta. Huhtikuun lopussa syntyi työmarkkinoille “välirauha”, jota SKP selkeästi tuki. Tähän ratkaisuun liittyi tuntipalkkojen viiden markan yleiskorotus. Varsinainen hinta- ja palkkasäännöstelyn uudelleenjärjestely siirtyi kesäkuulle. Sitä ennen oli maataloustuotteiden hintoja ja maataloustyöntekijäin palkkoja nostettu ja SAK:n ajama ammattimiehen peruspalkka hyväksytty palkkasäännöstelyn pohjaksi.³²

SKP asettui jo selvemmin työrauhan ja tuotannon kohottamisen kannalle hallituksen ja järjestöjen sopiman työmarkkinoiden “välirauhan” aikana. Hallitusvastuu muovasi SKP:sta valtionhoitajapuoluetta. Vapaa Sanan pääkirjoitus 19.5. 1945 hehkutti - näin³³:

“Koko kansan on autettava hallitusta sen kiitettävässä pyrkimyksessä luoda kansallemme siedettävät olosuhteet vaikeuksista huolimatta. Tuotannon kohottaminen on nyt ensisijainen tehtävä. Vain demokratian vihollinen suhtautuu välinpitämättömästi tai kielteisesti talouselämämme kohentamiseen.”

Demokratian vihollisia tuntui olevan työläisjoukoissa ja jopa puolueen omissa riveissä. SKP:n puolueoimikunnan kokous 22.5. käsittelee ammatillisen jaoston selostusta. Työläiset suhtautuivat SKP:n hinta- ja palkkapolitiikkaan epäluuloisesti. Ammatillinen jaosto selitti heikon tilanteen johtuvan siitä, että “vastustaja” kylvi työläisten keskuudessa “epäluuloa puolueettamme kohtaan”. SKP:n johto asetti tavoitteeksi hinta- ja palkkaratkaisun laajan selostamisen ja vaati kaikkia tiedotusvälineitä ja hallituspiirejä osallistumaan vakautuksen taloudellisten taustan kertomiseen ja selvittämiseen. Puolueoimikunnan tarkastama kiertokirje puolusti tiukasti vakautuspolitiikan välttämättömyyttä ja koetti selittää maataloustuotteiden hintojen ja maataloustyöläisten palkkojen nostamista. Palkkojen parantaminen ei riittänyt tunnuksiksi, koska oli “taisteltava myöskin tuotannon kohottamiseksi”. Kuri ja järjestys koski myös palkkaliikkeitä, jotka oli järjestettävä SAK:n ja ammattiliittojen sääntöjen puitteissa.³⁴

SKP:n vakautuslinja herätti katkeruutta ja tyytymättömyyttä. SKP:n suhde työläisiin tulehtui. SKP:n piirisihteerien ja puolueoimikunnan jäsenten neuvottelukokouksessa 15.7. 1945 Martti Terho kertoi, että Satakunnan alueella puhuttiin “uuden puolueen perustami-

sesta, koska kommunistinen puolue ei aja työväen asiaa”. SKP:n ohjeiden noudattaminen saattoi aiheuttaa palkkojen jälkeenjääneisyyttä, sillä muut työläisryhmät pystyivät lakoilla ja lakonuhkilla parantamaan työehtojaan. Puolueen kaaderit olivat joutuneet suuriin vaikeuksiin, kun olivat koettaneet estää työtaisteluita. SKP:n ydinjoukon neuvottelukokouksessa ilmi tullut tyytymättömyys ei johtanut uusiin arvioihin. SKP:n sitoutuminen hallituksen ja eduskunnan hyväksymään ohjepalkkapäätökseen ja tuotannon häiriöttömään kulkuun tiukentui kesällä 1945.³⁵

SKP:n puoluetoimikunta huolehti yritysten toimintaedellytyksistä jo kesäkuussa 1945. Tuolloin pohdittiin vakavasti sitä, että onnistunut hintasulku saattoi pahimmassa tapauksessa johtaa tuotantolaitosten sulkemiseen. SKP:n talouspoliittinen asiantuntija Matti Huhta totesikin elokuussa palkkojen nousseen niin korkeiksi, että yrittäjien voittomarginaalin supistamiseen oli tuskin enää mahdollisuuksia. Tuotannon kohottaminen oli nyt kommunistien keskeinen ongelma. SKP alkoi jo maaliskuussa 1945 suunnitella tuotanto-ongelmien ratkaisuksi ja yritysten mahdollisten sabotaasipyrkimysten torjumiseksi työläisten kontrollia tuotantoon. Työväen kontrolli nousi nimenomaan silloin esiin, kun SKP:n puoluetoimikunnassa keskusteltiin palkkakysymyksestä, työmarkkinatilanteesta tai lakoista. Tämä radikaali tavoite täsmentyi syksyllä, kun ministeri Murto esitti julkisuuteen yksityiskohtaisen esityksen. Hankkeen keskeinen perustelu ei ollut työelämän voimasuhteiden muuttaminen vaan työtehon parantaminen. Hanke kuitenkin venyi ja vesittyi. Laki tuotantokomiteoista, joka tarjosi vain kalpean aavistuksen tavoitellusta työväen kontrollista, astui voimaan syksyllä 1946. Toisena SKP:n johto pohti elokuussa 1945 vakavasti sopivia keinoja työtehon nostamiseen sekä trokareiden ja pinnareiden pakkotyöllistämiseen. Pinnarilakiesitys valmistui yhtäaikaan tuotantokomitealakiesityksen kanssa tammikuussa 1946.³⁶

SKP pysyi sitkeästi hallituksen ja SAK:n linjoilla palkkasäänöstely ja lakkokysymyksissä, kun palkkavyöryä koetettiin hillitä syksyllä 1945. Keskeisenä tavoitteena oli hintojen nousun pysäyttäminen.³⁷ SKP nostatti laajaa joukkoliikettä virkakoneiston puhdistamiseksi kevätkesällä 1946. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut laajojen

lakkojen nostattamista.³⁸ Tuloksia inflaation vastaisessa taistelussa alkoi syntyä vasta seuraavana vuonna. SKP:n edustajat hallituksessa ja SAK:ssa olivat mukana, kun vakauttamista varmistettiin tuotannon ja elintason kohottamissuunnitelmalla eli TEKO-ohjelmalla. Hinta- ja palkkasulku 1.7.-31.12. 1946 oli kesäkuussa hyväksytyn TEKO ohjelman keskeinen osa. Työmarkkinoilla vallitsi linnarauha, mutta lakkopaineet kasvoivat.³⁹

Vakautuslinja alkaa horjua

SKP:n johto oli tyytymätön ammattiyhdistystoimintaan syyskuussa 1946. Heikosti hahmottunut kiukku johtui osaltaan kasvavasta palkkatyytymättömyydestä. Puoluetoimikunta 24.9. 1946 pohti kansallistamisen edistämistä ja ammatillisen järjestötoiminnan kehittämistä. Palkkaliikkeisiin tuli varautua, mutta sosialidemokraatit oli saatava mukaan yhteiseen esiintymiseen palkkojen ja elintason kohottamisen puolesta. Puoluetoimikunnan monitahoinen ja pinnallinen keskustelu ei kiteytynyt olennaisiin linjanvetoihin.⁴⁰

SKP:n puoluetoimikunta 14.10. 1946 suhtautui Arabian tehtailla puhjenneeseen lakkoon hyvin epäyhtenäisesti. Paikalliseen rationalisointitoimiin tyytymättömät työläiset aloittivat istumalakon ja vaativat tehtaan siirtämistä valtion haltuun. Tämä lakko ja elintarviketyöläisten työtaistelunuhka toivat esiin SKP:n johdon epämääräisen suhteen palkkasäännöstelyyn ja lakkoihin. Toisaalta ei haluttu irtautua hallituksen hyväksymästä hinta- ja palkkasäännöstelystä ja toisaalta haluttiin olla työläisten rinnalla näiden vaatiessa lakoilla palkankorotuksia. Lakot saattoivat tuoda hajaannusta ammattiyhdistysliikkeeseen, mutta lakkojen estämisessä puolue ei saanut mennä liian pitkälle. Olennainen oli myös näkemysero kansallistamisesta. Paavo Kivikoski oli tyytyväinen liikehtimiseen, koska kansallistaminen ei hänen mielestään aina mennyt "ohjesääntöjen puitteissa". Väinö Tattari taas halusi estää kehityksen "Unkarin tilanteeseen", jolla hän ilmeisesti viittasi työläisten suorittamiin tuotantolaitosten miehityksiin.⁴¹

SAK:n sosialidemokraattinen puheenjohtaja Emil Huunonen oli lakon aikana pitkällä ulkomaanmatkalla ILO:n kokouksessa.⁴² SAK:n

ja sen työvaliokunnan puheenjohtajana toimi sen vuoksi Väinö Tattari. Tattarin johdolla SAK:n työvaliokunta otti aktiivisesti kantaa Arabian lakkoon. Työvaliokunta vaati kannanotossaan lakon lopettamista ja neuvottelujen aloittamista. SAK:ssa katsottiin, että tällainen villi ja poliittinen lakko saattoi vaarantaa ammattiyhdistysliikkeen lainsäädännön parantamisen ja työehtosopimusten kautta saavuttamat edistysaskeleet. SAK:n työvaliokunnan sosialidemokraattiset ja kommunistiset jäsenet sekä vasemmistososialisti Frans Hiilos tekivät kaikki Arabian lakkoa koskeneet päätökset yksimielisesti. SAK:n johtavat kommunistit puolustivat yhtä päättäväisesti kuin sosialidemokraatitkin ammattiyhdistysliikkeen sääntöjä ja menettelytapoja sekä ammattiliittojen ja SAK:n tekemiä sopimuksia. SAK ei halunnut irtautua hallituksen vakautuslinjasta. Tattari kävi lakon aikana useita kertoja puhumassa Arabian työläisille töiden aloittamisen puolesta. SAK:n työvaliokunta antoi kaksi kannanottoa lakonaikana, joista toinen oli koko palkkatyöväelle osoitettu julistus vakautuksen puolesta. Tattarin ja SAK:n työvaliokunnan kanta oli selkeä ja julkinen.⁴³

Useat ammattiosastot ja työmaakokoukset ilmaisivat tukensa Arabian lakkolaisille. Arabian työläiset kieltäytyivät neuvottelemasta tehtaan johdon kanssa ja pysyivät aluksi sitkeästi tiukkojen vaatimustensa takana. Arabian lakkolaisten kokouksessa paheksuttiin Työkansan Sanomien mukaan SAK:n työvaliokunnan päätöstä näin:

...”Vaikka SAK:n johdossa on tapahtunut muutoksia, eivät ne ole riittäviä, koska sieltä vielä edelleen komennellaan työläisiä ryhtymään työhön, silloin, kun ne ovat oikean asian puolesta taistelemassa lakkoonkin ryhtyen.”...

Helsingin Ammatillinen Paikallisjärjestö antoi ammattiosastojen toimikuntien jäsenten ja pääluottamusmiesten kokouksessa 17.10. SAK:n ja Arabian lakkolaisten edustajien selvittää kantojaan. Tämän kokouksen julkilausuma lupasi, että “koko työläisten joukkovoimalla tulemme tukemaan Arabian työläisten taistelua”.⁴⁴

Tilanne oli kohtuuttomasti kärjistymässä SAK:n johdon, Väinö Tattarin ja maan hallituksen näkökulmasta. Lakon lopettamiseksi valtioneuvosto perusti SAK:n ehdotuksen mukaisesti komitean selvittämään Arabian tehtaan työoloja. Presidentti J.K. Paasikiven pai-

nostama pääministeri Mauno Pekkala oli puolestaan pitänyt puhutellun Arabian pääluottamusmies Erkki Aholle, mikä ilmeisesti vaikutti olennaisesti lakon loppumiseen. Viimeisessä lakkokokouksessa puhui ainakin kolme kommunistia töiden aloittamisen puolesta. Työrauhan puolesta olivat Väinö Tattari, valtioneuvoston asettaman komitean edustaja insinööri Yrjö Enne ja tehtaan oma pääluottamusmies Erkki Aho.⁴⁵

SKP:n johto oli kommunistisen ammattiyhdistysväen ristiriitatilanteessa ymmällään. Esimerkiksi Työkansan Sanomat yritti pääkirjoituksessaan 18.10. 1946 ymmärtää sekä lakkolaisten että SAK:n johdon kantoja.⁴⁶ SKP:n Helsingin piiri keskittyi vain tapahtumien seuraamiseen.⁴⁷ SKP:n puolueoimikunnan ja poliittisen jaoston kokouksissa ei näkemys selkiytynyt eikä linja kirkastunut. Keskustelun hapuilevuutta kuvaa oivallisesti Hertta Kuusisen tokaisu: ”Ennenkaikkea, asenteemme lakkoihin on saatava selväksi itsellemme”. Puolueoimikunta 21.10. päätti, ettei se anna julkilausumaa lakkokysymyksestä. Puoluejärjestöille asia tuli kuitenkin perusteellisesti selvittää. SKP:n poliittinen jaosto 26.10. 1946 ei kuitenkaan hyväksynyt ammatillisen jaoston laatimaa kiertokirjettä, koska siinä oli liian suoraviivaisesti asetettu lakkoja vastaan. SKP:n poliittinen jaosto päätti kirjeen lähettämisen sijasta selvittää asiaa suullisesti puolueen piirisihteereille. SKP:n asenne lakkoihin ei ollut edes puoluejohdolle selvä lokakuussa 1946.⁴⁸

SKP:n puoluejohto siirsi ongelmalliset lakkokiistan sivuun ja keskittyi ensin poliittisen ja ammatillisen työväenliikkeen yhteisen talous- ja palkkapolitiittisen linjan hahmottamiseen SAK:n, SKDL:n, SDP:n ja SKP:n yhteisissä neuvotteluissa. SKP liittyi taas palkankorotusten ja palkkaliikkeiden vastaiseen rintamaan. Työläisten elintaso paraneminen tuli turvata hinnanalennuksilla.⁴⁹ SKP oli vielä vakautuksen puolella, kun kevään 1947 inflaatiokierroksella hinnat ja palkat aloittivat uudelleen kilpajuoksunsa.

Linnarauhasta palkkavyöryyn

Linnarauhan aikana syveni jo aiemmin muodostunut palkansaajien

jakautuminen ensisijaisesti vienti- ja sotakorvausteollisuudessa työkenteleviin urakkapalkkoista ja tuotantopalkkioista hyötyviin työntekijöihin ja kotimarkkinatuotannon etupäässä kiinteisiin palkoihin sidottuihin työläisiin. Työmarkkinajännitteet kasvoivat, kun perinteisiksi koetut eri alojen ja ammattien väliset palkkasuhteet muuttuivat. Aikapalkka-alojen tyytymättömyys oli voimakasta, kun vertailualojen työntekijäin "urakkavoitot" ja tuotantopalkkiot kasvoivat.⁵⁰ Palkkarakenteen epävakaus johtui osaltaan siitä, että Suomessa vallitsi työvoimapula. Työvoimavajaus oli vuonna 1946 talousneuvoston teettämien laskelmien mukaan teollisuudessa ja metsätoissa yhteensä 47700 henkeä.⁵¹

Valtioneuvoston asettama talousneuvosto koetti hahmottaa lähiajan talouspoliittista ohjelmaa syksyllä 1946. SAK ja sen jäsenliitot arvioivat TEKO-kautta myönteisesti marraskuussa 1946. SAK:n johto ja vasemmistopuolueet olivat valmiita jatkossakin sitoutumaan niukkoihin palkankorotuksiin, kun vain palkansaajien verotusta alennettaisiin ja hintoja laskettaisiin. SAK:n johto uskoi suurien palkankorotusten johtavan vain inflaatiokierteeseen, josta palkansaajat kärsisivät eniten. SAK:n liittotoimikuntien kokous marraskuussa ja SAK:n valtuusto joulukuussa asettuivat tukemaan hallituksen vakautusohjelmaa.⁵²

Työväestön kannalta keskeisin osa hintasäännöstelyä heikkeni, kun valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 1946 yksimielisesti maataloustuotteiden asteittaisen vapauttamisen hintasäännöstelystä. Tapani Paavosen mukaan vuoden 1947 "inflaatiokierros" lähti liikkeelle tästä maatalousratkaisusta. Paavonen kiinnittää huomiota myös siihen, että tammikuussa 1947 vahvistettu metallialan työehtosopimus toimi palkkasulun murtajana.⁵³ Arne Mattila korostaa, että palkkasäännöstelyn repeäminen alkoi ulkomaan merenkulkua ja metalliteollisuutta koskeneilla palkkaratkaisuilla. Hallitus oli halukas joustamaan, koska se tahtoi estää työtaistelut ulkomaan liikenteessä ja sotakorvausteollisuudessa.⁵⁴ Myös Rafael Rinne, joka toimi keskeisenä palkkaviranomaisena, tuo palkkasäännöstelyä kuvaavassa artikkelissaan esiin ulkomaan liikenteen alusten päällystön, miehistön ja muun henkilökunnan palkkojen vapauttamisen säännöstelystä.⁵⁵ Talonmiesten keskuudessa palkkatyytymättömyys kärjistyi Helsin-

gissä osittaiseksi lakoksi maaliskuussa 1947.⁵⁶

Valtion virkamiesten palkkoja korotettiin tuntuvasti maaliskuussa 1947 tehdyillä ratkaisulla. Kunnantyöntekijäin palkat eivät olleet palkkasäännöstelyn puitteissa. Helsingin kaupunki nosti rajusti palkkoja keväällä 1947.⁵⁷ Kuljetustyöntekijäin keskuudesta esitetyt palkankorotusvaatimukset saivat näistä palkkapäätöksistä lisää perusteita. Helsingin kaupungin palveluksessa olleiden autonkuljettajien palkat olivat tehdyn korotuksen jälkeen huomattavasti paremmat kuin yksityisen sektorin kuljettajien palkat.⁵⁸

Aikapalkkauksen piiriin jääneiden autonkuljettajien keskuudessa vaatimukset palkankorotuksista yleistyivät.⁵⁹ Vielä loka-marraskuussa 1946 SKL:n johto oli vahvasti sitoutunut siihen näkemykseen, että työläisten elintaso ei voida parantaa kuin tuotantoa lisäämällä ja sitä tietä tarvikkeiden tarjontaa lisäämällä. ”Pyörien seisottaminen” tai hintojen ja palkkojen kilpajuoksu eivät tämän näkemyksen mukaan ratkaisseet maan taloudellisia ongelmia.⁶⁰ SKL kannatti periaatteessa palkkasulkua, mutta samalla vaati omien jäsenten kuoppaan jääneiden palkkojen parannusta. Esimerkiksi öljyalan palkkojen korottaminen pyrittiin ratkaisemaan satama-alan sopimusten tapaan siirtymällä urakkapalkkoihin.⁶¹ Vaatimus autonkuljettajain palkkojen nostamisesta ”ammattityötä vastaavalle tasolle” toistui SKL:n piirissä.⁶² Palkankorotuksen vaatiminen automiehille oli kuitenkin vaikeata, koska muiden alojen taulukkopalkat olivat myös säilyneet ennallaan. Vertailualojen ansiotason nousu johtui siirtymisestä urakatöihin ja työvoimapulasta kärsineillä aloilla maksetuista säännöstelyohjeet ylittävistä n.s. ”mustista” palkoista.⁶³

SKL aloitti, SKL:n SKDL:n jaoston päätösten mukaisesti, tammi-kuussa 1947 Autoliikenteen Työnantajajhdistyksen (ATY) kanssa neuvottelut sekä kuorma-autoalan että linja-autoalan palkankorotuksista. ATY pyrki työntekijäpuolta johdonmukaisemmin yhtenäistämään linja-autonkuljettajien palkkauksen. Työnantajajhdistys oli valmis poistamaan häkääkäasutinkäyttöisten ja nestemäistä polttoainetta käyttäneiden autojen kuljettajien palkkaeron. Tämä oli muodostunut ongelmaksi, koska siirtyminen bensakäyttöisiin ajoneuvoihin oli merkinnyt kuljettajille palkanalennuksia. Työnantajat olivat neuvotte- luissa muutenkin joustavia.⁶⁴ SKL pyrki, SKDL:n jaoston päätöksen

mukaisesti, aluksi ratkaisuun kytkemättä ammattiosastoja tai jäsenistöä palkkaliikkeen ajamiseen. Esitetyistä vaatimuksista ei heti tiedotettu ammattiosastoille, mikä herätti niissä myöhemmin kummastusta.⁶⁵

SKL ei edennyt työnantajien kanssa sovitussa järjestyksessä vaan anoi palkkaviranomaisilta saman tien kaikkien automiesten palkkojen korottamista.⁶⁶ Hint- ja palkkaneuvostossa ja sen palkkajaostossa todettiin autonkuljettajien palkkauksen jääneen jälkeen, vaikka ATY korosti palkkaosastolle lähettämässä lausunnossaan sitä, että autonkuljettajien palkat olivat sen mielestä "hyvin ja huolellisesti tasapainoitettut" verrattuna esimerkiksi autokorjaamoalan palkkoihin. Viranomaiset uskoivat, että alaa uhkasi työtaistelu. Viranomaisten ongelmaksi muodostui se, että autoalan palkkauksen parantaminen loisi palkankorotuspaineita muillakin sopimusaloilla ja siten horjuttaisi koko palkkasäännöstelyä.⁶⁷

SKL oli aloittanut neuvottelut tiedottamatta asetetuista tavoitteista ammattiosastoille. Liittojohdon pyrkimyksenä oli ilmeisesti ammattiosastojen ja jäsenien palkankorotusvaatimusten rauhoittaminen valmiilla neuvottelutuloksella. Hint- ja palkkaneuvoston palkkajaoston 10.2. 1947 ja hint- ja palkkaneuvoston 11.2. ratkaisut olivat tässä suhteessa epätyytyttävät. Osastoissa mahdollisesti syntyvästä levottomuudesta SKL:n liittotoimikunta ei aikonut enää ottaa vastuuta, koska palkkaviranomaisille oli selvitetty automiesten ammattiosastoissa vastustetun hyvän miehen lisän ottamista ratkaisupohjaksi. Asia päätettiin siirtää osastojen päätettäväksi. Pettynyt liittojohto tarjosi palkkaliikkeen ohjaksia ammattiosastoille.⁶⁸

Palkankorotusvaatimukset olivat nousseet vahvasti esiin jo Helsingin Automiehet r.y:n vuosikokouksessa 26.1. 1947.⁶⁹ Helsingin Automiehet ammattiosasto asettui helmikuussa liikehännän johtoon. Helsingin Työväentalon B-salissa 18.2. 1947 pidetyssä kuukausikokouksessaan osasto tuomitsi hint- ja palkkaneuvoston ratkaisun ja vaati yleiskorotusta automiesten palkkoihin. Samalla osasto päätti kutsua kaikki ammatillisesti järjestäytyneet autonkuljettajat ylimääräiseen "palkkakokoukseen".⁷⁰ Helsingissä, Turussa ja muuallakin oli ammattiosastoissa puhuttu lakkoon ryhtymisestä. Jäsenistön vaatimusten, viranomaisten päätösten ja SAK:n linjausten ristipaineessa

liittotoimikunta ei ottanut selkeästi kantaa palkkakysymyksen.⁷¹

SKL:n SKDL:n jaosto asettui kannattamaan maltillisia palkankorotuksia, mutta tavoitteena oli saada automiesten yleinen palkkakokous puoluejäsenten ohjauksessa hyväksymään jaoston kanta palkankorotuksiin. Jaosto päätti 20.2. 1947, että Lauri Vileniuksen tuli laatia lehtiartikkeli, jossa olisi selostettu SKL:n johdon kanta palkankorotuksiin. SKL:n johtavat kommunistit ja kansandemokraatit pyrkivät siis ottamaan ohjat käsiinsä, mutta se jäi vain yritykseksi. Helsingin kaupungin palkkapäätös vei lopullisesti pohjan SKDL:n ryhmän maltilliselta palkkalinjalta. Vilenius oli jaoston kokouksessa 25.2. 1947 iloinen siitä, ettei ollut ehtinyt tekemään tuota lehtikirjoitusta, joka olisi määritellyt SKL:n linjan palkankorotuksien suhteen turhan maltilliseksi. Helsingin kaupungin määrittelemät palkat automiehille olivat niin korkeat, että SKL olisi voinut jäädä paahaan välikäteen. Lauri Vilenius ehdotti hieman epämääräisesti, että uudessa tilanteessa automiesten palkankorotukset hoidettaisiin mahdollisimman joustavasti.⁷²

Kuljetusalan palkkaliikehännän synty ja johto eivät kytkeytyneet SKP:n paikalliseen järjestötoimintaan. SKP:n Helsingin Kuljetusyöntekijäin SKP:n puolueosasto kokoontui kuukausikokoukseen samana iltana, jolloin päivällä hinta- ja palkkaneuvosto ja automiesten yleinen kokous olivat käsitelleet automiesten palkkakysymystä. Tässä kokouksessa 26.2. 1947 palkkakysymys tuli esiin vain yleiskeskustelussa. Automiesten palkoista ei puhuttu, mutta kokous paheksui Helsingin kaupungin valtuuston palkkapäätöstä ja toivoi, että hinta- ja palkkaneuvosto puuttuisi asiaan. Ilmeisesti Helsingin kaupungin palkankorotuksia pidettiin liian suurina. Kokouksen osanottajat, joita oli 68 henkeä, sitoutuivat ainakin muodollisesti palkkainflaation vastustamiseen.⁷³ Seuraavassa osaston kuukausikokouksen 26.3. 1947 pöytäkirjassa ei ole edes mainintaa palkkakysymyksen käsittelystä.⁷⁴

Hinta- ja palkkaneuvosto kokoontui hämmentyneissä tunnelmissa käsittelemään autonkuljettajien palkkausta 26.2. 1947. SKL oli uudistanut palkankorotusvaatimuksensa. Autonkuljettajien palkankorotuksia perusteltiin tällä kertaa myös Helsingin kaupungin valtuuston vahvistamilla palkkoilla. Hinta- ja palkkaneuvosto oli saanut mahdot-

toman yhtälön ratkaistavakseen. Toisaalta Helsingin kaupungin ja valtion palkkaratkaisut lisäsivät paineita autoalan palkkojen korottamiseksi ja toisaalta auton apumiesten palkkoja ei viranomaisten mielestä tullut parantaa, koska yksityisen sektorin sekatyömiesten ja varastomiesten palkkoja ei haluttu nostaa. Samaksi päiväksi koolle kutsuttu automiesten palkkakokous teki työtaistelu-uhan todelliseksi. Hinta- ja palkkaneuvoston 26.2. 1947 päätti keskustelun, pohdinnan, väittelyn ja äänestyksen jälkeen hyväksyä 5 %:n tasokorotuksen autonkuljettajien palkkoihin.⁷⁵

Tämä ei riittänyt autonkuljettajien yleiselle kokoukselle saman päivän iltana. Kokoukseen oli saapunut automiesten ammattiosastojen edustajia ympäri maata, aina Pohjois-Suomesta ja Savosta asti. Kokous vaati palkkoihin nopeasti tuntuvampaa korotusta ja uhkasi muussa tapauksessa työtaistelulla.⁷⁶ Osa kokouksen osanottajista vaati autonkuljettajien palkaksi peräti 12000 markkaa kuukaudessa, kun HPN:n samana päivänä tekemä päätös olisi tiennyt noin 8000 markan kuukausiansioita.⁷⁷ Helsingin Työväentalolla pidetyt yleiset kokoukset johtivat palkkaliikettä. Liiton toimitsijat muotoilivat yleisen kokouksen päätösten mukaiset palkankorotusvaatimukset ja lähettivät ne palkkaviranomaisille.⁷⁸ SKL:n toimitsijat kertoivat 6.3. liittotoimikunnan kokouksessa, että hinta- ja palkkaneuvoston uusin päätös oli jo hylätty ja asiasta ilmoitettu myös palkkaviranomaisille. Liittotoimikunta taipui, osastojen vaatimuksesta, lakkovalmisteluihin. SAK:lta päätettiin anoa lakkolupaa.⁷⁹

SKL ilmoitti palkkaviranomaisille, että se oli pakotettu pyytämään SAK:lta lakkolupaa. Liittojohto ei uskonut enää kykenevänsä siirtämään paikallisia korpilakkoja. Liittotoimikunta oli pohdinnoissaan tullut siihen tulokseen, ettei liikehdintä saanut johtaa korpilakkoihin. Tällä perusteella liittojohto otti palkkaliikkeen nimiinsä ja ryhtyi valmistelemaan ammattiliiton johtamaa valtakunnallista autonkuljettajien ja hevosmiesten järjestölakkoa. SKL tunsu myös huonoa omaatuntoa mahdollisen lakon ja vaatimansa palkankorotuksen vuoksi.⁸⁰

Palkkaliikehdintä laajeni helmikuussa 1947 useita SKL:oon järjestäytyneitä työntekijäryhmiä koskevaksi. SKL esitti palkankorotuksia hevosmiehille, öljy- ja voiteluainetehtaiden työntekijöille ja huoltamotyöntekijöille. Palkkajaosto puolestaan hylkäsi nämä ehdotukset

samoin perustein kuin autonkuljettajien vaatimukset.⁸¹ SKL:n liittotoimikunta puolestaan päätti 6.3. 1947 yhdistää eri alojen palkkaliikkeen. Kuljetusalaa uhkasi laaja työselkkaus.⁸²

Autonkuljettajien palkkaliikkeen varsinaiset perusteet tulivat esiin, kun hinta- ja palkkaneuvosto 13.3. 1947 käsitteli SKL:n uutta palkankorotusvaatimusta. Asiantuntijana kuultu SKL:n sihteeri Viljo Suutari toi esiin sen, että palkkasäännöstelyn aikana metallityöläiset olivat olleet pykälien tulkitsijoiden lempilapsia. Suutari tiesi helsinkiläisen metallitehtaan, jossa autonkuljettaja ansaitsi 7600 markkaa kuussa ja pari oppipoikaa sai urakkatyössä kahdessa viikossa 9000 markkaa kokoon. Suutari ehdotti 15 % vastuulisää autonkuljettajille, koska kuljettajan työtä ei voitu järjestää urakkatyöksi. Sekä Suutari että neuvoston kommunistijäsen Matti Huhta korostivat sitä, ettei perheellinen mies elä 6000-6500 markan kuukausipalkalla.⁸³

Työnantajaleirissäkin pidettiin automiesten palkkausta epäoikeudenmukaisena. STK:n työvaliokunnassa 20.3. 1947 jopa vuorineuvokset valittelivat automiesten heikkoa palkkausta. Tiukkaan työnantajalinjaan yleensä sitoutunut Wilhelm Wahlfors ihmetteli, miksi automiesten tuntipalkkoja haluttiin pitää 37,50 markassa, kun miesten palkat eivät yleensä alittaneet 45 markkaa. Wahlfors jopa tiukkasi STK:n toimitusjohtaja Karikoskelta, mistä syystä juuri automiesten palkkoja pidettiin matalina. Vuorineuvos Arno Solin ei pitänyt oikeudenmukaisena sitä, että perheellisellä miehellä saattoi olla pienempi palkka kuin nuorella tytöllä siksi, että mies joutui työskentelemään aikapalkalla.⁸⁴

Palkkatyytymättömyys oli lakkouhkan keskeisin syy. Heikko palkkaus ei taannut automiehen asemaa perheen elättäjänä. Miehen kunnia oli vaarassa, kun poikaset ja tyttöset saivat suurempia ansioita. Tilannetta kiristi osaltaan se, että hinta- ja palkkaneuvoston jäsenet ja Sosiaaliministeriön palkkaosaston virkamiehet alkoivat hermostua SKL:oon, joka aina vaati uusia ja parempia palkkoja. Ongelmana oli erityisesti palkkavertailu. SKL ei halunnut muuttaa autonkuljettajien ja apumiesten palkkasuhteita, joten molempien ryhmien palkkoja tuli korottaa. Palkkaviranomaiset ja työnantajat taas vastustivat erityisesti apumiesten palkkojen korottamista, koska eivät halunneet eroja varastotyöntekijäin, sekatyöntekijäin ja autonapumiesten palkkauk-

seen. Virkamiehet ja työnantajain edustajat ratkaisivat sen, että hinta- ja palkkaneuvosto alisti SKL:n esityksen valtioneuvoston päätettäväksi.⁸⁵

Varsinainen päätösvalta tässä palkkakiistassa oli edelleenkin Helsingin automiesten järjestämällä kokouksilla. SKL oli uhannut lakolla ja vaatinut asian ratkaisemista 15.3. 1947 mennessä. Hinta- ja palkkaneuvoston tietojen mukaan automiehet olivat aloittamassa lakon 26.3. 1947.⁸⁶ SKL:n liittotoimikunta sai 20.3. kuulla ministeri-valiokunnan tarjonnan uusia korotuksia. Helsingin automiesten kokous oli kuitenkin hylännyt tämän tarjouksen ja pysynyt lakkoon ryhtymisen kannalla. SKL oli antanut varoituksen automiesten, hevosiensa, autohuolto- ja öljytehtaiden lakosta, joka tulisi alkamaan 2.4. 1947. Liittotoimikunta siis vahvisti Helsingin automiesten tekemän lakkopäätöksen. Toisaalta liittojohdon lakkohaluttomuus näkyi siinä, että se päätti "hoitaa asiaa edelleen rauhalliseen päätökseen kaikin mahdollisin keinoin".⁸⁷

Vastuunkanto ja edunvalvonta loivat keskeisen jännitteen SKL:n johdon päätöksentekoon. SKL:n SKDL-jaostossa tiedettiin, etteivät palkkaviranomaisten tekemät korotuspäätökset tulleet riittävän lähelle jäsenistön esittämiä vaatimuksia. Eräänä keinona nostaa apumiesten palkkoja suunniteltiin uutta apukuljettajanimikettä. Tämän uuden ammattinimikkeen ja paremman palkan olisivat saaneet ajokortin omistavat apumiehet. Viljo Suutarin totesi SKDL:n jaoston kokouksessa 20.3. 1947, että ainakin apumiesten palkankorotusvaatimusten läpiviemiseen ei päästäisi kuin palkkaohjepäätöstä rikkomalla. Viljo Suutari ei halunnut viedä asioita niin pitkälle, koska arveli palkkasäännöstelyn murtamisen seurauksien olevan kohtalokkaat.⁸⁸

SKP myötäilee palkkatyytymättömyyttä

SKP ei keväällä 1947 johtanut palkkaliikehdintää vaan sopeutui kuumentuneeseen työmarkkinatilanteeseen jälkijättöisesti.⁸⁹ SKP:n vakautuslinja oli tiukka vielä maaliskuun alussa 1947. SKP:n poliittinen jaosto suunnitteli jopa lakonmurtotoimia, jotta rautatieliikenne

olisi jatkunut uhkaamassa olleen virkamieslakon aikana.⁹⁰ Maaliskuun lopussa palkkasäännöstelystä ja erityisesti kuljetusalan palkkatarkaisusta kehittyi kuuma poliittinen kysymys. SKP:n johto teki nopeita käännöksiä. SKP:n puoluetoimikunta piti vielä maaliskuun alussa tavoitteenaan palkkavyöryn estämistä. Puoluetoimikunta siirsi 17.3. 1947 vaikeat palkkapolitiittiset päätökset myöhemmäksi.⁹¹ Vielä 20.3. SKP:n poliittinen jaosto sai käsiteltäväkseen SKP:n talouspoliittisen jaoston esityksen, joka oli "pidättelevä" suhteessa palkan-
korotuksiin.⁹²

SKP:n poliittinen jaosto piti kuitenkin palkankorotuksia välttämättöminä, mutta uudenkin linjan hahmottaminen ja konkretisointi oli hankalaa. Kannatustaktiset, talouspoliittiset ja periaatteelliset perustelut sekä hallituspolitiikan että ammattiyhdistysliikkeen yhteistyön ongelmat kietoutuivat ristiriitaisesti palkankorotuksista käytyyn keskusteluun. Matti Huhta ajoi SKP:n poliittisessa jaostossa innokkaimmin palkkasäännöstelystä luopumista ja vastusti yleisiä palkankorotuksia. Hän halusi kohdentaa palkankorotukset niille aloille, joilla suuret liikevoitot mahdollistivat huomattavat palkankorotukset. Palkkasäännöstelystä luopuminen laittaisi työntekijät ja työnantajat vastakkain, kun palkkasäännöstelyn oloissa työntekijät esittivät vaatimuksensa valtiovallalle. Huhdan mukaan palkkasäännöstelystä luopuminen toisi rajuja lakkoja, mutta mahdollistaisi alhaisemman inflaation kuin yleinen palkankorotus. SKP:n poliittisessa jaostossa 26.3. oli vielä useita yleisen palkankorotuksen kannattajia, vaikka palkkasäännöstelystä luopuminen oli hyväksytty jo 20.3. 1947 SKP:n tunnukseksi. Mielenkiintoinen perustelu SKP:n palkkapolitiittiselle radikalisoitumiselle oli se, että eräät puoluejohdon jäsenet pelkäsivät SDP:n tekemää palkkpropagandaa ja epäilivät, että SDP ehtii teemmään ennen SKP:ta aloitteen palkkojen korottamisesta. SKP:n uusi linjaus tuotiin julkisuuteen SKDL:n kautta. Palkkasäännöstelystä luopumisen tavoite hyväksyttiin SKDL:n liittotoimikunnassa. SKDL:n kannanotto julkaistiin 29.3. 1947.⁹³

SDP ja maalaisliitto reagoivat nopeasti SKDL:n nimissä tehtyyn ehdotukseen. SDP vaati kokonaisratkaisua ja uutta vakautukseen sitoutunutta hallitusta. Maalaisliitto uhkasi kaataa hallituksen, jos palkankorotuksiin suostutaan. Valtioneuvoston asettaman talousneu-

voston puheenjohtaja Postisäästöpankin toimitusjohtaja Teuvo Aura piti 31.3. 1947 tiedotustilaisuuden. Talousneuvosto ehdotti tilanteen ratkaisuksi sitä, että palkankorotuslakot kiellettäisiin huhtikuun ajaksi. Autonkuljettajien palkkakysymys kietoutui siten yhteen laajempien palkkapoliittisten ja puoluepoliittisten kysymysten kanssa. SKL:n lakonuhka toimi Mauno Pekkalan hallituksen sisäisten ristiriitojen kärjistäjänä.⁹⁴

SKL:n neuvottelijat ja sosialidemokraattinen palkka-asioista vastannut ministeri Erkki Härmä toimivat yhdessä lakon välttämiseksi, koska heidän arvionsa mukaan kuljetusalan työtaistelu olisi ollut kohtalokas koko maan talouselämälle. Kuljettajien rajusta uhosta huolimatta liiton neuvottelijat tinkivät asetetuista tavoitteista huomattavasti, jotta palkankorotukset olisivat muodollisesti sovittavissa palkkasäännöstelyn puitteisiin. Erityisesti oli tingitty apumiesten palkkakorotusvaatimuksesta.⁹⁵

Härmän aloitteesta kokoontunut hinta- ja palkkaneuvosto 31.3. 1947 hylkäsi SKL:n tarkistetun esityksen. STK toimitusjohtaja V.A.M. Karikoski kyllä myönsi, "että autonkuljettajien palkat olivat jääneet taka-alalle", mutta vastusti palkankorotuksia, joita seuraisi "melko varmasti luja palkkavyöry". Härmän vetoamuksista huolimatta HPN päätti sosialidemokraattisen virkamiehen Rafael Rinteen ehdotuksen mukaisesti äänin 5-4 siirtää asian ratkaisun valtioneuvoston käsiteltäväksi, koska autonkuljettajien palkankorotukset eivät mahtuneet palkkasäännöstelyn puitteisiin. Äänestyksessä työnantajat tukivat Rinnettä.⁹⁶

Liittojohto ryhtyi taas johtamaan jäsenistöä. Helsingin automiesten kokous 31.3. hyväksyi liittojohdon esittämät alemmat palkkavaatimukset. Kokousväestä 2/3 kannatti niitä ja vähemmistö piti kiinni alkuperäisistä korkeammista vaatimuksista. SKL:n neuvottelijat olivat uskoneet ratkaisun syntyvän, kun liitto oli tinkinyt tavoitteistaan. Lakkohalut olivat SKL:n liittotoimikunnassa 1.4. 1947 vähäiset, koska maan talouselämää ei haluttu häiritä. Lakon välttämiseksi otettiin yhteys Härmään, joka ilmoitti ministerivaliokunnan kannattavan SKL:n tarkennetun esityksen hyväksymistä valtioneuvostossa. Tämän tiedon saatuaan liittotoimikunta päätti lykätä lakon alkamista. SKL:n sihteeri Viljo Suutari sai selostaa lakon siirtämistä tarkemmin

radiossa.⁹⁷

Härmä oli kuitenkin edelleenkin turhan itsevarma ja toiveikas. Presidentti Paasikivi suhtautui hyvin penseästi Härmän suosittelmiin korotuksiin. Valtioneuvosto hyväksyi 2.4. 1947 palkankorotuksen äänin 7-6. Ehdotuksen läpimenoa helpotti useiden ministerien poissaolo.⁹⁸ SKP:n poliittinen jaosto oli uskonut palkkakäsymyksen ratkeamiseen ilman hallituskriisiä. Maalaisliiton ministerien ero hallituksesta 10.4. tuli kommunisteille yllätyksenä. Kuljetusliiton palkkaliike oli siten välitön syy siihen, että hallitus oli hajota. Monimutkaisten vaiheiden jälkeen sama hallitus kuitenkin jatkoi tehtäväsään.⁹⁹

SKP:n jälkijätöiset linjanvedot eivät ohjanneet tässäkään vaiheessa kuljetusalan palkkaliikettä. SKP:n linja radikalisoituessa SKL:n liittojohto sai jäsenkenttensä taipumaan huomattavasti alkuperäisistä vaatimuksia alempiin palkankorotuksiin. SKL yritti sovittaa kuljetusalan palkankorotukset palkkasäännöstelyn puitteisiin eikä siten antanut sivustatukea SKDL:n vaatimalle palkkasäännöstelyn purkamiselle.

SKP:n palkkapoliittisen linjan horjuvuutta kuvaa se, että SKP:n johto pohti jo huhtikuun alussa maaliskuun lopussa valitsemansa linjan järkevyyttä, kun maalaisliitto oli tehnyt palkankorotuksista hallituskäsymyksen. Ministeri Yrjö Murto pohti SKP:n poliittisen jaoston kokouksessa sitä, voitaisiinko palkkojen nousu pysäyttää lyömällä Helsingin kaupungin valtuuston hyväksymät palkat alas.¹⁰⁰ SKP:n puoluetoimikunta ei enää 3.4. 1947 halunnut kärjistä hallituskriisiä. Matti Janhusen ja Väinö Tattarin toivomuksista huolimatta palkankorotusten välttämättömyyttä ei mainittu SKP:n puoluetoimikunnan hallituskäsymyksestä antamassa julkilausumassa.¹⁰¹

SKDL:n palkkapoliittinen kannanotto automiesten palkkaliikkeen loppuvaiheessa ja hallituskriisi huhtikuussa antoivat autonkuljettajien palkkaliikkeelle ja SKL:lle poliittisen leiman. Liiton ääriivasemmistolainen maine vahvistui.¹⁰² Lakkouhkauksen puoluepoliittista jälkimainetta ei lieventänyt edes valtioneuvoston virallinen ilmoitus, jossa korostettiin kuljetustyöntekijäin palkkojen olleen kuopassa. Viranomaiset koettivat estää tällä julkisella selityksellä palkankorotusten leviämisen muille aloille. Tässä lehdistölle annettussa ilmoituksessa

korostettiin, että syntynyt ratkaisu pysyi ilmoituksen mukaan palkkasäännöstelyn puitteissa.¹⁰³

Aarne Mattila, Tapani Paavonen ja Rafael Rinne ovat sivuuttaneet Helsingin kaupungin palkkaratkaisun ja virkapalkkajärjestelyt kuvattaessaan vuoden 1947 palkkavyöryn liikkeelle lähtöä. Paavonen käsittelee nämä tapahtumat erillään muusta palkkaliikehinnästä.¹⁰⁴ Sen sijaan Wilhelm Sjöberg 1950-luvulla kirjoittamassaan STK:n historiikissa tuo esiin Helsingin kaupungin palkkaratkaisun ja kuljetusalan työntekijäin palkkatyytymättömyyden yhteyden.¹⁰⁵ Sekä Rinne että Paavonen ovat pitäneet autonkuljettajien palkankorotuksia ratkaisevina, kun palkkasäännöstely romahti vuonna 1947. SKL:n osuus ja ansio palkkasulun romahduksessa on mielestäni hieman pienempi kuin on annettu ymmärtää. Paavosen halu kytkeä automiesten palkkaliikehdintä SKP:n kantoihin tai SKL:n itsenäiseen vasemmistolaisuuteen ei tarjoa riittävää näkökulmaa palkkaliikkeen syntyyn ja kehittymiseen.¹⁰⁶

Yksioikoisen tulkinnan palkkaliikehinnän synnystä tarjoaa myös Raimo Parikka. Hän antaa keskeisen aseman sille, että SKP:n poliittinen jaosto päätti 20.3. 1947 vaatia palkkasäännöstelystä luopumista. Parikka väittää: ”Näin SKP itse asiassa nosti esiin liikehinnän, joka ”kaatoi” hallituksen.” Parikan suoraviivainen tulkinta liikehinnän synnystä on yllättävä, koska hän kuitenkin korostaa sitä, että SKP epäröi liikehinnän voimistamisen ja hallituksen koossa pitämisen välillä. Parikka ei huomioi edes sitä, että SKP:n poliittisen jaosto 20.3. päätti pitää uudet linjaukset salaisina, jottei keskeneräinen asia vuotaisi sosialidemokraattien tietoon.¹⁰⁷

Hannu Soikkanen ja Herman Beyer-Thoma luonnehtivat hyvin kevään 1947 tapahtumia, vaikka työmarkkinakehitys ei ole heidän esityksissään keskeistä. Soikkanen korostaa sitä, ettei Kuljetustyöntekijäin Liitto ollut SKP:n johdettavana.¹⁰⁸ Beyer-Thoma puolestaan tuo esiin sen, että palkkarintaman levottomuuden takia sekä SKP että SDP joutuivat turvautumaan monenlaisiin taktisiin temppuihin. Beyer-Thoman tulkinnan mukaan SKP:n johto esitti maaliskuun lopussa palkkojen vapauttamista säännöstelystä, koska radikaalien työläisten luottamus SKP:een oli heikentynyt.¹⁰⁹

Automiehet halusivat nostaa palkkansa ”ammattityötä vastaavalle

tasolle”, koska vertailualojen palkat olivat parantuneet. Kuljetusalan palkkaliikkeestä vuonna 1947 on vaikea löytää keskitettyä ohjailua tai johtoa. SKL:n liittojohtokin ohjasi tapahtumien kulkua vasta palkkaliikkeen loppuvaiheessa. Työmarkkinakehitys voi olla toisaalta itseenäisempää ja yksinkertaisempaa, toisaalta sekavampaa ja monipolvisempaa kuin aiempi puoluepolitiikkaa korostanut työmarkkinahistoriantutkimus on halunnut hahmottaa.

Ristiriitaisia viestejä lähettävät ja epäröivät hallintoelimet ohjaavat harvoin yhteiskunnallista kehitystä. SKP:n johto ei ainakaan palkka- ja työmarkkinakysymyksissä kyennyt dynaamiseen ja suunnitelmalliseen toimintaan. SKP:n vallankumouksellisen uhon vaihtuminen vastuunkantoon keväällä 1945 tapahtui peitetysti ja asteittain. SKP:n tuki vakautuspolitiikalle vuosina 1945-1946 oli selvää, mutta tuskin SKP:n toivomaa poliittista kehitystä edistävää. Arabian lakko syksyllä 1946 ja kevään 1947 inflaatiokierrokseen liittynyt autonkuljettajien palkkaliike olivat työmarkkinakriisejä, joissa SKP:n puoluejohdon päätöksenteon puolinaisuus ja hitaus tulivat selkeästi esiin.

Miksi uusinkin tutkimus on löytänyt SKP:n ohjaavan käden työmarkkinakehityksestä, missä puolue oli usein tapahtumien yllättämä ja joutui jälkijättöisesti muodostamaan kantansa liikkeelle lähteneisiin palkkaliikkeisiin ja lakkoihin? Ehkä tutkijat ovat etsineet ja löytäneet suurta ja mahtavaa sieltä, missä sitä ei kovin paljon ollutkaan.

Viitteet

¹ Hermann Beyer-Thoma: *Kommunisten und Sozialdemokraten in Finland 1944-1948*, Wiesbaden 1990, s.505-506.

² Tyttäreni rakkaalle isälle 1.6. 1945, Hertta Kuusisen arkisto, mappi Ab 3a, Kansan Arkisto (KA).

³ Jukka Nevakivi: *Zdanov Suomessa. Miksi meitä ei neuvostoliittolais-tettu?*, Keuruu 1995, s. 264-266 ja Kimmo Rentola: *Pessi ja illuusiot. Neuvostojohto ja suomalainen kommunismi 1944-1948*, Historiallinen Aikakauskirja 3/1994, s. 210.

⁴ Lauri Haataja: *Suomen malli 1940-1956. Työmarkkinajärjestelmän ja poliittisen järjestelmän vuorovaikutussuhde neuvottelujen vakiintumisesta keskityksen purkautumiseen*. Helsinki 1993; Nevakivi 1995; Veli-Pekka Lep-pänen: *Ohranasta oppositioon. Kommunistit Helsingissä 1944-1951*, Helsinki 1995; Kimmo Rentola: *Unkarin tiellä - SKP:n pyrkimys valtaan keväällä 1948*, teoksessa *Tutkimuksen etulinjassa. Tieteen päivät 1995*, Juva 1995; Kimmo Rentola: *Niin kylmää että polttaa. Kreml, Kekkonen ja kommunistit*, Keuruu 1997 ja Juhani Salminen: *Kemi 1949, Suomen kohtalonratkaisu*, Jy-väskylä 1995.

⁵ Beyer-Thoma 1990 s. 48-64 ja Kimmo Rentola: *Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937-1945*, Juva 1994 (Rentola 1994), s. 460-497.

⁶ Tässä on luotettu Kimmo Rentolan arkistoidun pöytäkirjan päiväyksistä poikkeavaan kokouksen ajoitukseen, jonka hän on hyvin perustellut. Katso Rentola 1994 s. 635-636.

⁷ Pöytäkirja Suomen Kommunistisen Puolueen maatakäsittävästä edusta-jien kokouksesta 4.-5.10. 1944, KA ja Rentola 1994 s. 487-492. Rentola (s. 490) tulkitsee SKP:n perustavan kokouksen alustajien poliittisen linjan ol-leen "yhteistyöhakuinen, mutta haparoiva". Tämä luonnehdinta sopii huonos-ti Matti Huhtaan, jonka linja oli melko suoranuottinen eikä lainkaan yhteistyöhakuinen.

⁸ SKP puoluetoimikunta 21.10. 1944, KA.

⁹ Matti Huhta: "Ammattiyhdistysliike irti fasismista", *Vapaa Sana* (VS) 7.11. 1944; M.H. (Matti Huhta): "Tehtävämme ammatillisessa liikkeessä", *Kommunisti* 16.11. 1944 ja Matti Huhta: "Ammatillisen liikkeen yhtenäisyy-destä", VS 29.11. 1944.

¹⁰ "Ammattiosastot", VS 29.11. 1944 ja V.H.S.: "Matkalta", *Palkkatyö-läinen* 1.12. 1944.

¹¹ SKP:n ammatillinen jaosto Ammat. jaoston kiertokirje N:o 1 12.12.

1944, A/V Fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA.

¹² "Taistelevan ammattiyhdistysliikkeen joukkokatselmus", VS 13.12. 1944 ja "Joukot ja johtajat", VS 25.1. 1945.

¹³ Kalle Lindholm: "Ammatillisen liikkeen näköaloja puolueenjäsenen silmillä katsottuna", Kommunisti 18.1. 1945.

¹⁴ S.K.P:n ammatillinen jaosto Ohjekirje ammatillisille jaostoille (ei päiväystä), A/V Fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA.

¹⁵ M.H. (Matti Huhta): "Tehtävämme ammatillisessa liikkeessä", Kommunisti 16.11. 1944; Matti Huhta: "Työehtosopimuksista nykyisessä vaiheessa", Kommunisti 30.11. 1944; "Puoluetyö ammattijärjestöissä", Kommunisti 21.12. 1944; U.A.S.: "Rivimiehen mietteitä", VS 4.1. 1945; H.I.: "Palkkatasoa kohotettava kautta linjan", VS 20.2. 1945 ja Tapani Paavonen: Talouspolitiikka ja työmarkkinakehitys Suomessa toisen maailman sodan jälkeisellä jälleenrakennuskaudella vuosina 1944-1950, (Turun yliopiston julkaisuja sarja-ser. C osa -tom. 64), Turku 1988, s. 114.

¹⁶ Marjaana Valkonen: Yhdessä elämä turvalliseksi. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1930-1947, Helsinki 1987, s. 443-444.

¹⁷ SKP puoluetoimikunta 21.11. 1944, KA.

¹⁸ Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton työvaliokunta (SAK tvk) 11.1., 30.1., 6.2., 27.2. ja 27.3. 1945, Ammattiyhdistysarkisto (AyA); SKP puoluetoimikunta 13.3., 20.3., 23.4. ja 14.5. 1945, KA; Luonnos yhteistyösopimukseksi ammatillisessa liikkeessä, A/V fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA ja Valkonen 1987 s. 443-455.

¹⁹ "Puoluetyö ammattijärjestöissä", Kommunisti 21.12. 1944; Raf. Rinne: Työpalkkojen säännöstely 1944-1947 I, Sosiaalinen Aikakauskirja N:o 10-12/1947, s. 331-332; Beyer-Thoma 1990 s. 148-149; Karl Gustaf Kunnas: Suomen Metallityöväen Liitto 1930-1949, Helsinki 1974, s. 271-276; Leppänen 1994 s. 77; Arne Mattila: Työriitojen sovittelun historia, Työpoliittinen tutkimus No 27, Helsinki 1992, s. 183-186 ja 191-193; Paavonen 1988 s. 112-118; Risto Reuna: Puutyöläisten historia II. Puutyöläiset ja heidän liittonsa työmarkkinoilla 1931-1973, Espoo 1985, s. 797-800 ja Valkonen 1987 s. 470-474.

²⁰ SKP puoluetoimikunta 9.1. ja 13.2. 1945, KA.

²¹ SKP puoluetoimikunta 20.2. 1945, KA ja "Korpilakot", VS 27.2. 1945.

²² SKP puoluetoimikunta 27.2. 1945, KA.

²³ Rentola 1994 s. 522 ja Nevakivi 1995 s. 118-119.

²⁴ SKP puoluetoimikunta 13.3. 1945, KA. Beyer-Thoma ja Leppänen ajoittavat SKP:n palkkapolitiittisen käänteen vaalien jälkeiseen aikaan. Paavonen huhtikuuhun. Katso Beyer-Thoma 1990 s. 147, Leppänen 1994 s. 75 ja Paavonen 1988 s. 122-123.

²⁵ SKP puoluetoimikunta 13.3. ja 20.3. 1945, KA ja SKP:n Puoluetoimi-

kunnan ammatillinen jaosto Kiertokirje N:o 4 SKP:n piiritoimikunnan ammatillisille jaostoille 23.3. 1945, A/V Fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA.

²⁶ SKP puoluetoimikunta 13.3., 20.3. ja 27.3. 1945, KA; SKP puolueuuevosto 18.-19.4. 1945, KA; SKP:n puoluetoimikunnan ammatillinen jaosto Kiertokirje N:o 4 SKP:n piiritoimikunnan ammatillisille jaostoille 23.3. 1945, A/V Fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA; "Uusimaa", Kommunisti 17.4. 1945; V.T...ri: "Muuttunut poliittinen tilanne ja ammatilliset järjestöt", VS 19.4. 1945; Väinö Tattari: "Palkkataistelut ja fascismin murskaaminen", Kommunisti 24.4. 1945; Beyer-Thoma 1990 s. 147-150; Paavonen 1988 s. 114 ja Leppänen 1994 s. 74-76.

²⁷ SKP puoluetoimikunta 13.3. 1945, KA, Mattila 1992 s. 185 ja Markku Mansner: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen Työnantajain Keskusliitto 1940-1956, Jyväskylä 1984, s. 168-169.

²⁸ SAK:n valtuusto 15.10. 1944 pikakirjoituspöytäkirja, Ammattiyhdistysarkisto (AyA); Niilo Wälläri: "Palkat on korotettava!", Vapaa Pohjola (VP) 16.11. 1944; N. Wälläri: "Luokkapoliitiikkaa", VP 23.11. 1944; N.W.: "Lakko-kielto" ja N.W.: "SAK:n ja työnantajaliiton neuvottelusopimus", VP 21.12. 1944; Niilo Wälläri: "Palkkoja korotettava!", VP 15.3. 1945; N.W.: "Ei voida ylläpitää entistä elintasoa", VP 19.4. 1945 ja N. Wälläri: "Ovatko palkankorotukset hyödyttömiä?", VP 26.4. 1945.

²⁹ SKP puoluetoimikunta 27.3. 1945, KA ja Matti Huhta: Työpalkkain merkitys inflaation aiheuttajana", Kommunisti 10.4. 1945.

³⁰ SKP puolueuuevosto 18.-19.4. 1945, KA; Akseli Mod: "Palkkaliikkeet ja työväen elintason kohottaminen", Kommunisti 17.4. 1945; "SKP:n vappujulistus", Kommunisti 24.4. 1945; V.T...ri: "Muuttunut poliittinen tilanne ja ammatilliset järjestöt", VS 19.4. 1945; "Puolueuuevoston kokousalustuksia" ja "Julkilausuma", Kommunisti 8.5. 1945 ja Matti Huhta: "Ammattiyhdistysliike", Kommunisti 15.5. 1945 ja Leppänen 1994 s. 75-76.

³¹ "Palkkaneuvosto hajoaa" VS 27.3. 1945.

³² SKP:n puoluetoimikunta 23.4., 4.5., 8.5., 14.5., 22.5., 4.6. ja 7.6. 1945, KA; "Demokraattinen itsekuri" ja "Palkka- ja hintakysymys", VS 30.4. 1945; "Kompromissi" (pk) VS 2.5. 1945; Paasikiven päiväkirjat 1944-1956. Ensimmäinen osa 28.6.1944-24.4. 1949, (Toim. Yrjö Blomstedt ja Matti Klinge), Juva 1985, s. 130-144; Paavonen 1988 s. 117-121 ja Valkonen 1987 s. 474-477.

³³ "Hallituksen hinta- ja palkkapolitiikka" (pk), VS 19.5. 1945.

³⁴ SKP puoluetoimikunta 22.5. 1945, KA ja Martti Malmberg Kiertokirje N:o 7 SKP:n ammatillisille jaostoille 28.5. 1945, A/V Fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA.

³⁵ Pöytäkirja Suomen Kommunistisen puolueen Piirijärjestöjen sihteerien

ja Puoluetoimikunnan jäsenten neuvottelukokouksesta 15.7. 1945, piirisiht. neuvottelukok. 1945-1948, SKP:n Järjestöjaosto C, mappi 10, KA ja Tattari SKP:n Ammatill. jaoston kiertok. N:o 8 22.8. 1945, A/V Fb ohjek. 1945-1946, SKP järjestöj., mappi 3, KA.

³⁶ SKP:n puoluetoimikunta 20.3., 14.5, 22.5., 21.6., 16.8., 31.8. ja 21.9. 1945 ja 7.1. 1946, KA; "Työvelvollisuus "kadunkulmapinnareille" ", VS 25.8. 1948; "Tuotantokomitea- ja pinnarilakiesitykset valmistuneet", VS 25.1. 1946; Pauli Kettunen: Suojelu, suoritus, subjekti. Työsuojaelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelu- ja toimintatavoissa. (Historiallisia tutkimuksia 189), Vammala 1994, s. 347-349; Paavonen 1988 s. 262-266 ja Ilkka Turunen: Arbete, produktion och demokrati. De finländska produktionskommittéernas historia. (i Industriell Demokrati i Norden, red. Daniel Fleming), Lund 1990.

³⁷ SKP puoluetoimikunta 21.9., 12.11. ja 17.11. 1945, KA; Toivo Karvonen: "Työpalkat ja talouselämän vakauttamissuunnitelma", Kommunisti 16.10. 1945; V. Tattari: "Ammatillinen yhtenäisyys ja tämän hetken tehtävät", Kommunisti 13.11. 1945 ja Valkonen 1987 s. 477-481.

³⁸ SKP puoluetoimikunta 3.6. 1946, KA. Joukkoliikkeestä tarkemmin Beyer-Thoma 1990 s. 233-252 ja Leppänen 1994 s. 190-217.

³⁹ Matti Huhta: "Talousneuvosto ja sille asetetut tehtävät", Kommunisti 16.11. 1946; Raf. Rinne: Työpalkkojen säännöstely 1944-1947 II, Sosiaalinen Aikakauskirja 1-2/1948, s. 6-8; Paavonen 1988 s. 131-138 ja Valkonen 1987 s. 525-529.

⁴⁰ SKP:n puoluetoimikunta 24.9. 1946, KA.

⁴¹ SKP puoluetoimikunta 14.10. 1946, KA.

⁴² SAK tvk 16.7. ja 6.11. 1946, AyA ja "Kansainvälisen työjärjestön merkitys kasvaa yhä", Palkkatyöläinen 1.11. 1946.

⁴³ SAK työvaliokunta 15.10., 17.10 ja 18.10. 1946; Väinö Tattarin muistelmat s. 155-157, Väinö Tattarin arkisto, mappi 1, 5, KA ja "Arabian tehtaan olot tutkittava valtioneuvoston toimesta", Palkkatyöläinen 18.10. 1946; "SAK julistus palkkatyöväelle", Palkkatyöläinen 25.10. 1946; "Lakko Arabian tehtaalla jatkuu", Työkansan Sanomat (TKS) 16.10. 1946 ja "Arabian lakko", TKS 20.10. 1946.

⁴⁴ SAK tvk 15.10. ja 17.10. 1946, AyA; "Istumalakko Arabian tehtaalla", TKS 15.10. 1946; "Lakko Arabian tehtaalla jatkuu", TKS 16.10. 1946; "Istumaan 1,087 - töihin 150 oli lippuäänestyksen tulos Arabiassa", TKS 17.10. 1946 (tästä lainaus) ja "Arabian lakko jatkuu" ja "Työmaiden luottamusmiehet hyväksyvät Arabian lakon", TKS 19.10. 1946;

⁴⁵ "Hallitus asettaa komitean Arabian kysymystä selvittämään" TKS 17.10. 1946; "Arabian tehtaan lakko päättynyt", Palkkatyöläinen 25.10. 1946;

J.K. Paasikiven päiväkirjat I s. 375-376 ja Leppänen 1994 s. 250-252. Vuoden 1946 Arabian lakkoa ovat kuvanneet yksityiskohtaisesti myös Leppänen 1994 s. 246-252 ja Valkonen 1987 s. 529-532. Kumpikaan ei kiinnitä erityistä huomiota siihen, että Tattari oli SAK:n työvaliokunnan puheenjohtajana tämän lakon aikana. Leppänen jopa siteeraa Tattarin muistelmia, joiden mukaan Huunonen olisi käynyt Arabian tehtailla tämän vuoden 1946 Arabian lakon aikana.

⁴⁶ "Arabian lakko" (pk), TKS 18.10. 1946.

⁴⁷ Leppänen 1994 s. 252.

⁴⁸ SKP puoluetoimikunta 14.10. ja 21.10 1946, KA ja SKP poliittinen jaosto 18.10. ja 26.10. 1946. KA.

⁴⁹ SKP:n puoluetoimikunta 18.11. ja 25.11. 1946, KA ja Paavonen 1988 s. 136-137.

⁵⁰ Hint- ja palkkaneuvoston palkkajaosto 6.6. 1946, Valtioneuvoston Arkisto (VNA); Hint- ja palkkaneuvosto (HPN) 31.3. 1947 pikakirjoituspöytäkirja, Kilpailuviraston arkisto (KilpA); Raf. Rinne: Työpalkkojen säännöstely 1944-1947, Sosiaalinen Aikakauskirja 1948, s. 4-5 ja Mattila 1992 s. 227.

⁵¹ Paavonen 1988 s. 134.

⁵² "Tilanne edelleen vaikea", Kuljetustyöntekijä (KT) 26.10. 1946; "Palkka- ja hintakysymys", KT 7.12. 1946; "Ajankohtainen talouspoliittinen ohjelmamme", KT 21.12. 1946; Paavonen 1988 s. 136-137 ja Valkonen 1987 s. 527-528.

⁵³ Paavonen 1988 s. 137-138 ja 146-148.

⁵⁴ Mattila 1992 s. 218 ja 227.

⁵⁵ Rafael Rinne: Työpalkkojen säännöstely 1944-1947 II, Sosiaalinen Aikakauskirja 1948, s. 10.

⁵⁶ Mattila 1992 s. 206-207.

⁵⁷ Paavonen 1988 s. 202-203.

⁵⁸ HPN:n palkkajaosto 11.3. 1947, VNA; HPN 26.2. ja 31.3. 1947 pikakirjoituspöytäkirjat, KilpA; Autoliikenteen Työnantajyhdistys (ATY) hallitus 17.3. 1947, Autoliikenteen Työnantajaliiton arkisto (ALTA); Suomen Työnantajain Keskusliiton (STK) työvaliokunta (tvk) 20.3. 1947, Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA); SAK:n valtuusto 1.6. 1947 pikakirjoituspöytäkirja, AyA ja "Palkkojen liiallisesta korottamisesta ei Helsingin kaupunkia voida syyttää", Uusi Suomi 2.4. 1947. Helsingin kaupungin palkan korotusten ratkaisevaa vaikutusta autonkuljettajien palkkaliikkeelle kuvaa osaltaan se, että ministeri Yrjö Murto pohti vielä huhtikuun alussa SKP:n poliittisen jaostossa sitä, olisiko mahdollista peruuttaa Helsingin kaupungin valtuuston jo hyväksymät palkankorotukset ja siten rauhoittaa automiehiä.

Katso SKP polit.jaosto 2.4. 1947, KA.

⁵⁹ SKL liittotoimikunta (ltk) 17.10. 1946, KA.

⁶⁰ SKL ltk 14.11. 1946, KA; "Tilanne edelleen vaikea", KT 26.10. 1946; "Umpikujassako?", KT 23.11. 1946 ja A.O.: "Päämäärämme", KT 7.12. 1946.

⁶¹ "Työpaikkakokouksia Helsingissä", KT 23.11. 1946 ja "Lahden Kuorma-autotyöntekijät r.y.", KT 15.2. 1947.

⁶² L.V.: "Autonkuljettaja on ammattimies", KT 21.12. 1946 ja "Pohjolan automiehet kokouksessaan", KT 1.2. 1947.

⁶³ SKL:n SKDL:n jaosto 8.1. 1947, Kuljetustyöntekijäin Liitto, SKP:n ammatillinen jaosto, He mappi 22, KA.

⁶⁴ SKL:n SKDL:n jaosto 8.1. 1947, Kuljetustyöntekijäin Liitto, SKP:n ammatillinen jaosto, He mappi 22, KA; SKL ltk 9.1. ja 23.1. 1947, KA ja ATY hallitus 17.1. 1947, ALTA.

⁶⁵ SKL ltk 9.1. 1947, KA ja "Lahden Kuorma-automiehet r.y.", KT 15.2. 1947.

⁶⁶ ATY:n ja SKL:n neuvottelu 17.1. 1947, ALTA; SKL ltk 23.1. 1947, KA ja HPN 11.2. 1947 pikakirjoituspöytäkirja, KilpA.

⁶⁷ HPN:n palkkajaosto 10.2. 1947, VNA ja HPN 11.2. 1947, KilpA.

⁶⁸ HPN:n palkkajaosto 10.2. 1947, VNA; HPN 11.2. 1947 ja HPN pikakirjoituspöytäkirja 11.2. 1947, KilpA; SKL ltk 14.2. 1947, KA; Suomen Kuljetustyöntekijäin Liitto r.y. Kiertokirje n:o 4/1947 15.2. 1947, Työehtosopimuksia, puheita, lehtileikkeitä, pöytäkirjoja, kirjeitä 1933-1953, Viljo Suutarin kokoelma, mappi 3, TA ja "Palkkaneuvosto", KT 1.3. 1947

⁶⁹ "Helsingin Automiehet r.y:n", KT 1.2. 1947.

⁷⁰ O.R.: Automiehet tyytymättömiä palkkoihinsa", Suomen Sosialidemokraatti 25.2. 1947 ja "Helsingin Automiehet r.y.", KT 1.3. 1947.

⁷¹ SKL ltk 20.2. 1947, KA; HPN pikakirjoituspöytäkirja 13.3. 1947, KilpA ja "Joukkotoiminnan merkityksestä", KT 12.4. 1947

⁷² SKL:n SKDL:n jaosto 20.2. ja 25.2. 1947, Kuljetustyöntekijäin Liitto, SKP:n ammatillinen jaosto, He mappi 22, KA. Tilanteen sekavuutta lisäsi ehkä osaltaan se, että liiton entinen toimitsija Onni Rajala toimi aktiivisesti Helsingin Automiesten ammattiosastossa. Suutarin ja Rajalan henkilökohtainen ristiriita saattoi antaa vauhtia ammattiosaston halulle ohjata koko palkkaliikehdintää. Katso esim. SKL:n SKDL:n jaosto 12.2. 1947, KA.

⁷³ Kuukausikokous 26.2. 1947, SKP:n Helsingin Kuljetustyöntekijäin osasto ry, SKP IB, KA.

⁷⁴ Kuukausikokous 26.3. 1947, SKP:n Helsingin Kuljetustyöntekijäin osasto ry, SKP IB, KA.

⁷⁵ HPN 26.2. 1947 ja HPN pikakirjoituspöytäkirja 26.2. 1947, KilpA.

⁷⁶ ATY hallitus 17.3. 1947, ALTA ja "Autonkuljettajat vaativat palkan-

lisää”, Suomen Sosialidemokraatti 27.2. 1947.

⁷⁷ HPN pikakirjoituspöytäkirja 13.3. 1947, KilpA.

⁷⁸ SKL:n SKDL:n jaosto 6.3. 1947, Kuljetustyöntekijäin Liitto, SKP:n ammatillinen jaosto, He mappi 22, KA.

⁷⁹ SKL ltk 6.3. 1947, KA.

⁸⁰ Suomen Kuljetustekijäin Liitto r.y. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK) r.y:lle 7.3. 1947, SAK Hallinto-osasto, EAd., Suomen Kuljetustyöntekijäin Liitto 1931-1947, AyA; HPN:n palkkajaosto 11.3. 1947, VNA ja HPN pikakirjoituspöytäkirja 13.3. 1947, KilpA.

⁸¹ HPN:n palkkajaosto 21.2. ja 28.2. 1947, VNA.

⁸² SKL ltk 6.3. 1947, KA.

⁸³ HPN pikakirjoituspöytäkirja 13.3. 1947, KilpA.

⁸⁴ STK tvk 20.3. 1947, ELKA.

⁸⁵ HPN 13.3. 1947 ja HPN pikakirjoituspöytäkirja 13.3. 1947, KilpA.

⁸⁶ HPN pikakirjoituspöytäkirja 13.3. 1947, KilpA; ATY hallitus 17.3. 1947 ja Autoliikenteen Työnantajyhdistys r.y:n hallituksen toimintakertomus v. 1946, ALTA. Viljo Suutari antaa muistelmissaan tapahtumista toisenlaisen kuvan. Hänen mukaansa palkkaliikehdintä ja lakkoon ryhtyminen olivat liittotoimikunnan ratkaisuja, jotka liittotoimikunta teki ”harkittuaan asiaa perusteellisesti kaikki mahdolliset seikat huomioon ottaen”. Katso Suutari 1968 s. 126-127.

⁸⁷ SKL ltk 20.3. 1947, KA; Suomen Kuljetustyöntekijäin Liitto Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto r.y:lle 19.3. 1947, SAK Hallinto-osasto, EAd., Suomen KuljetustyöntekijäinLiitto 1931-1947, AyA ja ”Lakkotiedotus”, KT 29.3. 1947. Liittotoimikunnan automiesjäsenistä ja osa SKL:n keskeisistä toimitsijoista on osallistunut tähän maaliskuun puolivälissä pidettyyn automiesten kokoukseen.

⁸⁸ SKL:n SKDL:n jaosto 6.3., 12.3. ja 20.3. 1947, SKP:n ammatillinen jaosto, He mappi 22, KA.

⁸⁹ Kuljetusmies: ”Totuus esiin!”, KT 12.4. 1947.

⁹⁰ SKP polit.jaosto 1.3. 1947, KA.

⁹¹ SKP puoluetoimikunta 3.3. ja 17.3. 1947, KA.

⁹² SKP polit.jaosto 20.3. 1947, KA.

⁹³ SKP polit.jaosto 20.3. ja 26.3. 1947, KA; ”SKDL esittää palkkapolitiikan tarkistusta” ja ”Palkkapolitiikkaa tarkistettava”(pk), TKS 29.3. 1947.

⁹⁴ ”Taloudellisten pulmakysymysten kokonaisratkaisu välttämätön”, Suomen Sosialidemokraatti 30.3. 1947; ”Maalaisliitto uhkaa hallituspulalla”, Uusi Suomi 1.4. 1947; Hallitukselta vaaditaan vakauttamisohjelmaa” ja Palkankorotukset kiellettävä”, Maakansa 1.4. 1947 ja Lauri Hyvämäki: Val-

tioneuvosto 2. maailmansodan jälkeen vuoteen 1957, (Valtioneuvoston historia 1917-1966), Helsinki 1977, s. 313-314.

⁹⁵ HPN pikakirjoituspöytäkirja 31.3. 1947, KilpA; SKL Itk 1.4. 1947, KA; Valtioneuvoston pöytäkirja sosiaaliministeriön esittelyssä 2.4. 1947, Kansallisarkisto ja "Totuus esiin!", KT 12.4. 1947.

⁹⁶ HPN 31.3. 1947 ja HPN 31.3. 1947 pikakirjoituspöytäkirja, KilpA.

⁹⁷ SKL Itk 1.4. 1947, KA; "Autonkuljettajien lakon peruuttaminen", Uusi Suomi 2.4. 1947 ja "Sisäpoliittinen katsaus", TKS 6.4. 1947.

⁹⁸ Valtioneuvoston pöytäkirja sosiaaliministeriön esittelyssä 2.4. 1947, VA ja Paasikiven päiväkirjat 1 s. 432-433.

⁹⁹ SKP polit.jaosto 2.4. ja 11.4. 1947, KA; "Sisäpoliittiseen tilanteeseen", Maakansa 10.4. 1947; "Pekalan hallitus eroaa", Maakansa 11.4. 1947; Paasikiven päiväkirjat I s. 435-457; Mauno Jääskeläinen: Sodan jälkeinen eduskunta (Valtiopäivät 1945-1963), Suomen kansanedustuslaitoksen historia VIII, Helsinki 1980, s. 185-187; Toivo Heikkilä: Paasikivi peräsimmä, Keuruu 1965, s. 221 ja Soikkanen 1991 s. 195-200.

¹⁰⁰ SKP polit.jaosto 2.4. 1947, KA.

¹⁰¹ SKP:n puoluetoimikunta 3.4. 1947, KA.

¹⁰² SDP:n a-jaosto 8.4. 1947 ja Liittojen toimisijain kok. 8.4. 1947, SDP A-jaosto Pöytäkirjoja 1945-1947, mappi HAA 1, TA; SKL Itk 10.4. 1947, KA; "Uusi palkkavyöry uhkaa", Uusi Suomi 1.4. 1947; Paavonen 1988 s. 150 ja Soikkanen 1991 s. 197.

¹⁰³ "Kuljetustyöntekijäin palkat olleet kuopassa", TKS 10.4. 1947 ja "Kuljetustyöntekijäin palkat olleet kuopassa", KT 12.4. 1947.

¹⁰⁴ Paavonen 1988 s. 202-203.

¹⁰⁵ Wilhelm Sjöberg: Työrauhan puolesta. 50 vuotta työnantajain yhteistointa, Helsinki 1958, s. 314.

¹⁰⁶ Rinne 1948 s. 10 ja Paavonen 1988 s. 148-149.

¹⁰⁷ SKP polit.jaosto 20.3. 1947, KA; Raimo Parikka: Työväenliike ja yhteiskunnan muutos 1944-1947, Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, maaliskuu 1988, HY valtiotieteellinen tiedekunta, s. 179-180.

¹⁰⁸ Soikkanen 1991 s. 197.

¹⁰⁹ Beyer-Thoma 1990 s. 356.